

Η συμβολή του Εκπαιδευτικού Δράματος στη διαδικασία της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, της λειτουργικής επικοινωνίας και της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών

Αγγελική Σπινθάκη

Περίληψη

Μέσα από τις δραστηριότητες που βασίζονται στις τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος, οι συμμετέχοντες βλέπουν την ταυτότητά τους (ποιοι θεωρούν ότι είναι), σαν μια ιστορία που κάνανε μόνοι τους. Αυτή η ιστορία αλλάζει και αλλάζει και συνεχώς μετασχηματίζεται όσο επηρεάζεται από τις ιστορίες των άλλων και τις εμπειρίες τους. Παρατηρώντας τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν οι συμμετέχοντες για την επίτευξη των στόχων της άσκησης, ανακαλύπτουμε την πολυπλοκότητα στις διαπροσωπικές σχέσεις μας. Το γεγονός ότι όλοι γνωρίζουν ότι η θεατρική πράξη δεν είναι η πραγματικότητα, επιτρέπει σε όλους τους συμμετέχοντες να μουν σε δράση ελεύθερα, χωρίς να νιώθουν πως απειλούνται. Με την ενεργό συμμετοχή μας σε ένα εργαστήριο σχεδιασμένο με τη μέθοδο του εκπαιδευτικού δράματος, είμαστε βαθιά μέσα στη δράση, τόσο όσο να μας ενδιαφέρει το τι συμβαίνει, αλλά και αρκετά έξω από αυτήν, ώστε να μη φοβόμαστε. Ο ρόλος των συμμετεχόντων γίνεται ενεργός, συμμετοχικός και δημιουργικός με την αλληλεπίδραση σε μικρές ομάδες.

Λέξεις κλειδιά: επικοινωνία, ενεργητικότητα, αντίδραση, συνεργασία, αναστοχασμός

Abstract

Through activities based on techniques of educational drama, the participants see their identity (who they consider to be) like a story you made these yourself. This story is changing and changing and constantly growing, influenced by the stories of others and the experiences they have. Observing the way in which they communicate the participants to achieve the objectives of the exercise, we discover the complexity in our interpersonal relationships. Towards a goal there are specific ways in which we claim that objective and are a feature of each of us. The fact that everyone knows that the theatrical act is not the reality, allowing all participants to leave themselves in action freely, without feeling threatened. With our active participation in a workshop designed educational drama, we are quite in the action, so we care what happens, but quite out of it, so do not be afraid of it. The role of participants become active, participatory and creative through action and interaction in small groups.

Key words: communication, active, reflection, cooperation, debate

Α. Θεωρητικό πλαίσιο

Εισαγωγή

Απέναντι σε μια νέα πραγματικότητα με σύγχρονες ανάγκες για εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους, η εικόνα ενός τμήματος όπου οι μαθητές κάθονται ακίνητοι στις θέσεις τους -ενώ ο εκπαιδευτικός διδάσκει με έναν και μοναδικό τρόπο, τον συμβατικό, νέες έννοιες- είναι πλέον τουλάχιστον ανεπαρκής. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούνται εργαλεία, μέθοδοι και τεχνικές όπως του εκπαιδευτικού δράματος, που δίνει τη δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να αξιοποιήσουν ή ακόμα και να ανακαλύψουν τάσεις και ενδιαφέροντα.

Η ανάγκη αυτής της διαφοροποίησης αφορά σε όλο το φάσμα μιας διδασκαλίας: από τον τρόπο παρουσίασης του υλικού έως την καλλιέργεια όλων των τύπων νοημοσύνης (γλωσσικής, μουσικής, κιναισθητικής, διαπροσωπικής, ενδοπροσωπικής κ.ά.) και των τρόπων αξιολόγησης, ενώ η μέθοδος του εκπαιδευτικού δράματος δύναται να καλύψει όλο αυτό το φάσμα με τις τεχνικές του. Ο εκπαιδευτικός που αποφασίζει μια διαφοροποιημένη διδασκαλία, θα πρέπει να δει τον εαυτό του και τον ρόλο του κάτω από ένα νέο πρίσμα.

Έννοια και χαρακτήρας του εκπαιδευτικού δράματος

Το εκπαιδευτικό δράμα (Ε.Δ.) είναι μια εκπαιδευτική μέθοδος μέσα από την οποία το άτομο διερευνά, προκειμένου να δημιουργήσει και έτσι, μαθαίνει *βιωματικά*, μέσα από διαδικασίες που γίνονται πάντα σε αλληλεπίδραση με τους άλλους. Γι' αυτό και ο Augusto Boal ονομάζει αυτές τις διαδικασίες «Κοινωνικό Θέατρο» (Forum Theatre) (Γκόβας 2003). Με τη δυνατότητα εφαρμογής του σε οποιαδήποτε ηλικία και στο πλαίσιο των αρχών της επικοινωνιακής προσέγγισης, δημιουργούμε ένα ενεργητικό περιβάλλον, όπου οι συμμετέχοντες ανταλλάσσουν τις προσωπικές τους σημασίες στη συνεργατική ομάδα, επινοούν τις προσωπικές τους ιδέες, στοχάζονται πάνω σ' αυτές και τις αξιολογούν, βιώνουν και αντιλαμβάνονται τα ζητήματα ή τα γνωστικά αντικείμενα ως ανοιχτή και δυναμική διαδικασία με κοινωνικό χαρακτήρα. Το εκπαιδευτικό δράμα αποτελεί τη δυναμική διαδικασία ενατένισης του Εαυτού, των Άλλων, των Σχέσεων, του Κοινωνικού γίνεσθαι, του Κόσμου. Εφαρμόζεται ως τεχνική για τον συντονισμό εργαστηρίων: *αυτογνωσίας, επικοινωνίας, διαχείρισης κρίσεων, διαπροσωπικών σχέσεων, ανάπτυξης ψυχοσυναισθηματικών δεξιοτήτων, εναλλακτικής προσέγγισης γνωστικών αντικειμένων κ.λπ.* (Τριλίβα κ.ά. 2013).

Ο σκοπός του εκπαιδευτικού δράματος είναι να καλύψει την ανάγκη που έχει το άτομο να κατανοήσει τον εαυτό του, να αναγνωρίσει κάτι από τη δική του πραγματικότητα, ώστε να την καταλάβει καλύτερα και να επιλύσει προβλήματα. Είναι ομαδοκεντρικό και διαθεματικό. Ενισχύει την αυτοέκφραση, τον αυτοέλεγχο, τη συνεργασία και την ικανότητα συγκέντρωσης. Προσφέρει δυνατότητες κοινωνικοποίησης, αλλαγής στάσεων, ευαισθητοποίησης πάνω σε ζητήματα, δημιουργικής εργασίας, αισθητικής καλλιέργειας, ανάπτυξης φαντασίας, γλωσσικής και προσωπικής ανάπτυξης, αυτογνωσίας, συμβολικής έκφρασης, ψυχικής εκτόνωσης, καταπολέμησης της δειλίας. Διαχειρίζεται συμπεριφορές και συγκρούσεις και δρα *ψυχοθεραπευτικά*. Στοχεύει στη διερεύνηση ποικίλων κοινωνικών θεμάτων, προκειμένου να γίνει κατανοητό το βαθύτερο νόημα των στάσεών μας απέναντι

Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών

σ' αυτά (τι κάνω, γιατί το κάνω, ποιος είναι ο σκοπός μου, ποιο είναι το πρότυπό μου, ποιες είναι οι αξίες μου). Ως εκ τούτου, αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για την ενδυνάμωση ομάδων εργασίας, την αυτογνωσία, την αυτοεκτίμηση και γενικά την προαγωγή της συναισθηματικής υγείας των ατόμων.

Επιπλέον, με εργαλεία τις τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος, σχεδιάζονται θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα. Τα θεατροπαιδαγωγικά προγράμματα είναι ένα είδος «εναλλακτικού» θεάτρου στην εκπαίδευση με έμφαση στα κοινωνικά θέματα. Συνήθως, περιλαμβάνουν ένα σύντομο θεατρικό επεισόδιο, που λειτουργεί ως ερέθισμα για περαιτέρω δράση και συζήτηση (Σέξτου 2007).

Οι συμμετέχοντες σε ένα εργαστήριο Ε.Δ. έρχονται σε επαφή με τις προσωπικές τους εμπειρίες, για να συναντήσουν εκεί πληροφορίες, να ανταλλάξουν ατομικές ανταποκρίσεις και να διαμορφώσουν σκέψεις και συναισθήματα, ανταλλάσσοντας τις υποκειμενικές ερμηνείες τους σ' ένα περιβάλλον αλληλεπίδρασης. Ένα τέτοιο εργαστήριο γίνεται η βάση για να διερευνήσουν, να επεκτείνουν και να αλλάξουν τις αρχικές τους κατανοήσεις, ώστε να δημιουργήσουν νέες σημασίες, ως αποτέλεσμα της κοινωνικής ώσμωσης στην οποία εμπλέκονται. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που το Ε.Δ. λειτουργεί σαν όχημα και για άλλες, πιο υπερβατικές, διαδρομές μέσα σε χώρους αναμορφωτηρίων και φυλακών. Άλλοτε ελαφρύ, προσωπικό, σαν ένα αόρατο, ανάλαφρο ποδήλατο, που σε πετάει φευγάτα όπου επιθυμείς. Άλλοτε βαρύ, ισοπεδωτικό, σαν μια πανίσχυρη μπουλντόζα, που ανοίγει τους πιο δύσβατους δρόμους και άλλοτε ομαδικό, ζεστό και ανθρώπινο, σαν ένα πράσινο λεωφορείο. Για το στοίχημα της ύπαρξης, της πίστης, της αίσθησης, της αντίληψης, της επικοινωνίας. Για το στοίχημα του ζην σε χώρους που επιβάλλουν την αναστολή της ζωής (αναμορφωτήρια, φυλακές κ.λπ.) (Μόσχος 2002).

Το εκπαιδευτικό δράμα τις περισσότερες φορές εφαρμόζεται με τη μορφή προγραμμάτων που είτε περιέχουν θεατρικά στοιχεία με έναν ξεκάθαρο τρόπο είτε αποτελούνται από ασκήσεις και δραστηριότητες (επικοινωνίας, εμπιστοσύνης, επαφής, αυτοσχεδιασμού, ευαισθητοποίησης, ενεργοποίησης κ.λπ.), οι οποίες βασίζονται σε συμβολισμούς και οδηγούν τους συμμετέχοντες σ' αυτές να καταθέσουν αβίαστα και ασυνείδητα τις κρυφές τους, συχνά, πεποιθήσεις. Και στις δύο περιπτώσεις, το ζητούμενο είναι να παρέμβουμε και να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε τον στερεότυπο τρόπο, με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες μια δεδομένη κατάσταση.

Η συνάντηση είναι βασισμένη στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων και της βιωματικής μάθησης. Περιλαμβάνει, αρχικά, μια πολύ σύντομη εισήγηση για τη μέθοδο του εκπαιδευτικού δράματος. Στη συνέχεια ασχολούμαστε με το κυρίως θέμα: «Η συμβολή του εκπαιδευτικού δράματος» μέσα από την εφαρμογή των τεχνικών του, με εστίαση στην τεχνική των συλλογικών ρόλων και της προσομοίωσης της σχολικής τάξης. Το εργαστήριο περιλαμβάνει βιωματικές ασκήσεις για την εξασφάλιση θετικού κλίματος και εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της ομάδας. Επιπλέον, βασίζεται στην τεχνική της επεξεργασίας της μικρής ομάδας και επεκτείνεται στην ολομέλεια.

Ο παραπάνω τρόπος προσέγγισης, με γνώμονα την ενσυναίσθηση, αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο επεξεργασίας και εμπέδωσης του εκάστοτε θέματος, δίνοντας προτεραιότητα στη δύναμη της εμπειρίας, καθιστώντας την μ' αυτόν τον τρόπο σκέψη πάνω στην εμπειρία αλλά και επίγνωση της ευθύνης μας για την εμπειρία, προκειμένου να την εποικοδομήσουμε συνεργατικά, δίνοντας νόημα σ' αυτήν. Η βιωματική αυτή αλληλόδραση

στην ομάδα των συμμετεχόντων είναι κατεξοχήν παιδαγωγική διαδικασία, καθώς φωτίζει την κοινωνική, πνευματική, συναισθηματική, ηθική και διαπολιτισμική όψη της πραγματικότητας.

Οι βιωματικές ασκήσεις και η αναστοχαστική επεξεργασία τους, η κοινωνική και συναισθηματική δυναμική, η διέγερση των αισθήσεων και η γύμναση της φαντασίας των συμμετεχόντων είναι τα βασικά συστατικά στα οποία εστιάζει το εργαστήριο αυτό. (Τριλίβα κ.ά. 2013)

Οι βασικές τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος

Η «παγωμένη εικόνα»:

Σε μια εικόνα χωρίς κίνηση και λόγο αποτυπώνεται ένα στιγμιότυπο από ένα γεγονός, μια σκέψη, μια ιδέα, μια κρίσιμη στιγμή ενός χαρακτήρα πριν από τη λήψη μιας σημαντικής απόφασης. Η τεχνική αυτή, με τον απεικονιστικό της χαρακτήρα, δημιουργεί ένα περιβάλλον αποστασιοποίησης και ελέγχου (Παπαδόπουλος 2007). Κατά τον Μ. Fleming, δίνει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να δημιουργούν και να αναγνωρίζουν ένα συμπυκνωμένο και συγχρόνως πλήρες νόημα.

Ο «διάδρομος της συνείδησης»:

Σε μια συμβολική πορεία, οι συμμετέχοντες καταθέτουν δημόσια τις σκέψεις τους (εξωτερικές και εσωτερικές) και τα συναισθήματα για ό,τι διαδραματίστηκε, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η ψυχοσυναισθηματική, διανοητική και κοινωνική κατάσταση της δράσης. Η τεχνική αυτή αποτελεί μέσο ανασκόπησης των βαθύτερων συγκρούσεων που μπορεί να χαρακτηρίζει την κατάσταση ή τον ρόλο.

Η «καυτή καρέκλα» ή «ανακριτική καρέκλα» ή «καρέκλα των αποκαλύψεων»:

Πρόκειται για μια τεχνική κατά την οποία ένα μέλος της ομάδας -ή και ο συντονιστής- μέσα από έναν συγκεκριμένο ρόλο απαντά σε ερωτήσεις που του θέτουν οι συμμετέχοντες, σχετικά με ένα ζήτημα ή χαρακτήρα και προσπαθεί να αναδείξει γνώσεις που έχει, κίνητρα, στάσεις, συμπεριφορές και επιλογές.

Ο «μανδύας του ειδικού»:

Η εν λόγω τεχνική ζητά από τους συμμετέχοντες να αναλάβουν ρόλους ειδημόνων (επαγγελματιών, επιστημόνων κ.λπ.) και με τη γνώση που απορρέει από αυτήν τους την ιδιότητα να επιτελέσουν ένα έργο.

Το «θέατρο Φόρουμ» ή «θέατρο αγοράς» ή «θέατρο του καταπιεσμένου»:

Δίνει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να βιώσουν την εναλλαγή στους ρόλους του θεατή-παρατηρητή και του δρώντος. Επιτρέπει τη διακοπή της δράσης και τη συνδρομή των παρατηρητών, έτσι ώστε να προταθούν και να δοκιμαστούν διαφορετικοί τρόποι ανάπτυξης της δράσης.

Ο «καταιγισμός ιδεών»:

Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών

Αφορά στην ιδεοθύελλα ιδεών ή εννοιών, όπου οι συμμετέχοντες εκφράζονται ελεύθερα γύρω από ένα συγκεκριμένο θέμα. Οι ιδέες καταγράφονται και αποτελούν στοιχεία προς επεξεργασία αλλά και ανίχνευση της σχετικής με το θέμα προϋπάρχουσας γνώσης.

Η «αντιπαράθεση απόψεων»:

Εφαρμόζεται πάνω σε ένα συγκεκριμένο «σενάριο» με δύο αντίθετες απόψεις, όπου τα μέλη της ομάδας χωρίζονται στα δύο, υποστηρίζοντας οι μισοί τις απόψεις του ενός και οι άλλοι μισοί τις απόψεις του άλλου (π.χ. εργοδότες-υπάλληλοι).

Ο «ρόλος στον τοίχο»:

Οι συμμετέχοντες, έχοντας συγκεντρώσει στοιχεία και πληροφορίες μέσα από την εξερεύνηση ενός ζητήματος, προσθέτουν λέξεις, ατάκες και σχέδια πάνω σε ένα περίγραμμα που έχει σχεδιαστεί και αναρτηθεί, τονίζοντας γεγονότα-κλειδιά, συναισθήματα και κίνητρα.

Οι «συλλογικοί ρόλοι»:

Η τεχνική αυτή αναθέτει σε μικρές ομάδες μελών τον ίδιο ρόλο προς επεξεργασία. Έτσι, αναδύεται η διαφορετικότητα στις ποικίλες απόψεις, στάσεις, στερεότυπα και προκαταλήψεις των εμπλεκομένων.

B. Εφαρμογές

Βιωματικό εργαστήριο

Τίτλος εργαστηρίου: «Η συμβολή του εκπαιδευτικού δράματος στη διαδικασία της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, της λειτουργικής επικοινωνίας και της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών»

Διάρκεια: 3-4 ώρες

Αποδέκτες: Εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και λοιπά μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Φορέας οργάνωσης και υλοποίησης: Δράση «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας (Πράξη: «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών», 2010-2014).

Διδακτικοί στόχοι

- Να αναγνωρίσουμε τρόπους επικοινωνίας μέσα από παιχνίδια και βιωματικές δραστηριότητες.
- Να εντοπίσουμε, μέσα από δράσεις, τα εμπόδια για μια λειτουργική επικοινωνία.
- Να έρθουμε βιωματικά σε επαφή με τις τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος και να ασκηθούμε στην εφαρμογή τους.
- Να συνειδητοποιήσουμε τον τρόπο λειτουργίας της σχολικής ομάδας και

των ρόλων της .

- Να διερευνήσουμε την ταυτότητα του δασκάλου και τον ρόλο του μέσα από διαδραστικές διαδικασίες.
- Να αναγνωρίσουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση μας στη σχολική μας καθημερινότητα, καθώς και απέναντι σε ποικίλα θέματα.

Μεθόδευση

Αρχικά, γίνεται γνωριμία με παιχνίδια-δραστηριότητες του εκπαιδευτικού δράματος, που μας δίνουν την ευκαιρία να παρατηρήσουμε την πολυπλοκότητα της επικοινωνίας και τους τρόπους της λειτουργικότητάς της. Οι συμμετέχοντες ξεκινούν σε ζευγάρια για να δοκιμάσουν διάφορες μορφές επικοινωνίας, πριν περάσουν σε ομάδες των 4-5 ατόμων, στις οποίες θα συζητήσουν για όσα παρατήρησαν κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών της α' φάσης και των μετέπειτα δραστηριοτήτων και θα αναστοχαστούν πάνω σ'αυτά.

Η ομάδα κάθεται σε κυκλική διάταξη και ο συντονιστής αφού συστηθεί, αναφέρει την ιδέα και τον στόχο της συνάντησης. Αμέσως μετά η δράση ξεκινά με ασκήσεις γνωριμίας:

1^η άσκηση: «Ονοματεπώνυμο γνωριμίας»

Τα μέλη της ομάδας καλούνται να αναφέρουν το όνομά τους και ένα θετικό για τους ίδιους χαρακτηριστικό τους. Εναλλάξ τα γράφουν σε ένα μεγάλο χαρτόνι που απλώνει ο συντονιστής της ομάδας στο κέντρο της αίθουσας.

Παραλλαγή: Τα μέλη της ομάδας λένε το όνομά τους και τις προσδοκίες που έχουν από τη συνάντησή αυτή. Ο συντονιστής τα καταγράφει.

2^η άσκηση: «Όνομα με ρυθμό»

Ο συντονιστής δίνει ένα ρυθμικό μοτίβο με χτυπήματα χεριών, ποδιών, δαχτύλων, στο οποίο συντονίζεται όλη η ομάδα επαναλαμβάνοντάς το χωρίς διακοπή. Οι συμμετέχοντες λένε το όνομά τους μετά την ολοκλήρωση του ρυθμικού μοτίβου.

Οι παραπάνω ασκήσεις γνωριμίας βοηθούν να «σπάσει ο πάγος» και στη συνέχεια τα μέλη της ομάδας είναι έτοιμα για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Η διαδικασία προχωρά με το παιχνίδι επικοινωνίας που ακολουθεί.

«Αμαζόνιος» (με παρατηρητές)

Ο συντονιστής δίνει στην ομάδα την εντολή: *«Σκεφτείτε με μια λέξη τι είναι για σας η διαφοροποιημένη διδασκαλία ή μια λέξη που σχετίζεται με την έννοια αυτή».*

Στον χώρο υπάρχει απλωμένη μια στενή λωρίδα γαλάζιου πανιού (προσομοίωση μιας γέφυρας του Αμαζονίου). Καθένας σηκώνεται, πατά στο γαλάζιο πανί (τυχαία στην αρχή) και κατόπιν μπαίνει στη σειρά με βάση την αλφαβητική σειρά της λέξης του. Ο συντονιστής τους δίνει τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν μεταξύ τους με όποιο τρόπο θέλουν, προκειμένου να επιτύχουν τη σειρά χωρίς να πατήσουν έξω από το πανί. Ο λόγος αυτής της απαγόρευσης αφορά στη σύμβαση ότι έξω από το πανί-γέφυρα υπάρχουν οι απειλητικοί κροκόδειλοι του Αμαζονίου. Όλα τα παραπάνω συμβαίνουν κάτω από την παρατήρηση κάποιων εθελοντών που παίρνουν τον ρόλο του παρατηρητή, σύμφωνα με την κλείδα

Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών

παρατήρησης που η συντονίστρια τους έχει δώσει. Ακολουθούν τα σχόλια των παρατηρητών και συζήτηση στην ολομέλεια.

Κλείδα Παρατήρησης:

- Ποιες είναι οι πρώτες αντιδράσεις της ομάδας αμέσως μετά τις οδηγίες;
- Προσέξτε, τι διάθεση δηλώνει η έκφραση των παικτών στην αρχή του παιχνιδιού;
- Ποια είναι η ανησυχία τους και με ποιον τρόπο εκφράζεται;
- Πώς κινούνται οι παίκτες; Κινούνται με τον ίδιο τρόπο;
- Έχουν όλοι τον ίδιο ρυθμό;
- Πώς συμπεριφέρονται; Διεκδικούν όλοι; Υπάρχουν κάποιες παθητικές ή επιθετικές συμπεριφορές;
- Πώς είναι τώρα η έκφρασή τους; Άλλαξε από αυτήν που είχαν στην αρχή;
- Με ποιους τρόπους επικοινωνήσαν τα μέλη;
- Ποια μορφή τακτικής αποδείχτηκε η πιο αποτελεσματική;

Η συζήτηση που προκαλούν τα σχόλια των παρατηρητών αλλά και των συμμετεχόντων δίνει μια πολύ καλή αφορμή επικοινωνίας και κατάθεσης συλλογισμών.

Αφού τελειώσουν οι παρατηρήσεις για τον «Αμαζόνιο», οι συμμετέχοντες επιστρέφουν στη θέση τους και η στιγμή είναι κατάλληλη για μια πιο σιωπηρή δραστηριότητα που βοηθά στον περαιτέρω προβληματισμό της ομάδας, σχετικά με το βίωμα της επικοινωνιακής διαδικασίας που έζησε. Για αυτόν τον λόγο προβάλλεται το παρακάτω βίντεο:

«Ένα μάθημα από τις αγριόχηνες»

(http://www.youtube.com/watch?v=HpP_Y9IkKAE)

Με ερέθισμα το μάθημα από τις αγριόχηνες, συζητούμε τη δεξιότητά τους να έχουν τον τρόπο να επικοινωνούν, να δρουν ομαδικά και να αλληλοστηρίζονται, όπως επίσης και την ικανότητα να εναλλάσσουν τους ρόλους τους κατά τη διάρκεια της συναναστροφής τους. Ο προβληματισμός βασίζεται πλέον στο ερώτημα που θέτει ο συντονιστής: «*Τι άραγε είναι αυτό που στερεί από τους ανθρώπους αυτήν την άρτια συντονισμένη συντροφικότητα, την αποδοχή και την αλληλεγγύη που εκείνες διαθέτουν;*»

Γίνεται πια φανερό πως η επικοινωνία δεν είναι πάντα επιτυχής μεταξύ των ατόμων, ακόμα κι αν έχουν την καλή πρόθεση, και ότι θα πρέπει να τηρούνται κάποιες αρχές για να χαρακτηριστεί μια επικοινωνία λειτουργική. Έτσι, ο συντονιστής δίνει την ευκαιρία στην ομάδα να ανακαλύψει βιωματικά αυτές τις αρχές με τις παρακάτω ασκήσεις:

Ασκήσεις καλής και κακής ακρόασης

Στην αρχή, η ομάδα χωρίζεται σε ζευγάρια, προκειμένου να γίνουν οι ασκήσεις επικοινωνίας. Οι συμμετέχοντες, καθισμένοι πλάτη με πλάτη, περιγράφουν ο ένας στον άλλο -χωρίς να έχουν οπτική επαφή- πώς κύλησε η σημερινή μέρα στη δουλειά τους και μετά, αφού γυρίσουν πρόσωπο με πρόσωπο, συζητάνε τι παρατήρησαν γι' αυτόν τον τρόπο

επικοινωνίας. Η διαπίστωση ότι τους δυσκόλεψε η έλλειψη της οπτικής επαφής με τον συνομιλητή τους είναι το αποτέλεσμα αυτής της εμπειρίας.

Στη συνέχεια, δίνονται δείγματα καλής και κακής ακρόασης γραμμένα σε χαρτάκια με οδηγίες, στις οποίες παρουσιάζονται συγκεκριμένα εμπόδια στην επικοινωνία. Παρουσιάζονται τρεις περιπτώσεις επικοινωνίας, δύο δυσλειτουργικές και μία λειτουργική. Τα ζευγάρια παίρνουν κλήρους, κάθονται αντικριστά αυτή τη φορά και λειτουργούν ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας και τις οδηγίες τους. Βιώνουν στην πράξη και παρατηρούν τις συνέπειες που έχει στη λειτουργικότητα της επικοινωνίας μια κακή ή μια καλή ακρόαση και στη συζήτηση που ακολουθεί διαπιστώνουν τις αρχές που εξασφαλίζουν αυξημένες πιθανότητες ώστε η επικοινωνία να χαρακτηριστεί λειτουργική.

Τα δείγματα καλής και κακής ακρόασης είναι τα ακόλουθα:

1^η περίπτωση: *Κατά τη διάρκεια της ακρόασης, να προσπαθήσεις να υποδυθείς τον ρόλο της αδιάφορης, αφηρημένης, νευρικής που δε διακόπτει, αλλά ωστόσο είναι ολοφάνερο ότι δεν προσέχει τον συνομιλητή.*

(Κοίταζε δεξιά, αριστερά-με διακριτικότητα όμως, δηλαδή, χωρίς να στρέφεις αλλού το κεφάλι παρά μόνο το βλέμμα. Κάνε νευρικές, μικρές κινήσεις, ζύνοντας το κεφάλι σου ή μετακινώντας το σώμα σου πάνω στην καρέκλα πολύ συχνά, σαν να μη βολεύεσαι. Μη διακόψεις και εάν ερωτηθείς για το τι σου συμβαίνει, να απαντήσεις: «Τίποτα! Συνέχισε, με συγχωρείς! Και συνεχίζεις τον χαβά σου!!!»)

2^η περίπτωση: *Κατά τη διάρκεια της ακρόασης, ενώ θα κοιτάς τον ομιλητή στα μάτια-δείγμα πως τον προσέχεις-, να μη χάνεις ευκαιρία να εκμεταλλεύεσαι τις παύσεις του ομιλητή για να τον διακόπτεις με - σύντομες όμως- προσωπικές σου αναφορές και σχόλια άσχετα. Προσοχή: Αν ο ομιλητής δείξει ενδιαφέρον, μην «τσιμπήσεις», μην ανοίξεις διάλογο. Να τον επαναφέρεις λέγοντάς του να συνεχίσει τη διήγηση και ζητώντας του συγγνώμη. Και συνεχίζεις τον χαβά σου!!!*

(π.χ. «Σήμερα, από το πρωί με πονάει το στομάχι μου»..... «Μα, τι είναι αυτό που μυρίζει, βρε παιδί μου;»..... «Τι ρόλο παίζουν τώρα, άραγε, αυτές οι ασκήσεις;» κ.λπ.)

3^η περίπτωση: *Κατά τη διάρκεια της ακρόασης, να κοιτάς στα μάτια τον ομιλητή και να τον προσέχεις, σαν να βρίσκεται μόνο αυτός στο χώρο. Να μη μετακινείσαι άσκοπα και να μη διακόπτεις. Να δείχνεις ενδιαφέρον για ό, τι ακούσεις. Να χαμογελάς, αν πρόκειται για κάτι αστείο, και να συμμερίζεσαι με μικρά επιφωνήματα, μόνο αν πρόκειται για κάτι λυπηρό.*

(Μην κάνεις άλλα σχόλια ούτε για σένα και τα συναισθήματά σου ούτε για 'κείνον. Μπορείς μόνο να λες, αν και όπου ταιριάζει: «Σοβαρά; ... Αλήθεια; ... Μπράβο! ... Τι ωραία! ... Τι κρίμα! ... Ευτυχώς! ... Δυστυχώς! ... Καταλαβαίνω! ... Μάλιστα! ... «Συνέχισε, έχει ενδιαφέρον»..... κ.λπ.)

Υποστηρίζοντας την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών

Όλα τα παραπάνω, ο συντονιστής θα καλέσει τα μέλη να τα εφαρμόσουν, ακολουθώντας τις παρακάτω δραστηριότητες, οι οποίες θα αποτελέσουν και έναν στοχασμό όσον αφορά στην έννοια μιας διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

«Με κλειστά μάτια, για να δω καθαρά»

Ο συντονιστής επαναφέρει τα μέλη της ομάδας στην κυκλική διάταξη και τα καλεί να κλείσουν τα μάτια τους και να θυμηθούν μια ενδιαφέρουσα παρουσίαση ή διάλεξη ή διδασκαλία ή ημερίδα ή σεμινάριο κ.λπ., που έχουν παρακολουθήσει και τους έχει μείνει στη μνήμη με τις καλύτερες εντυπώσεις.

«Συζήτηση σε ζευγάρια»

Αφού ανοίξουν τα μάτια τους, πλησιάζουν το ταίρι με το οποίο είχαν επικοινωνήσει κατά την προηγούμενη άσκηση, γίνονται ζευγάρι και διηγούνται ό, τι ανακάλεσαν στη μνήμη τους ανταλλάσσοντας την εμπειρία τους.

«Καταγραφή της μικρής ομάδας»

Στη συνέχεια, βρίσκουν άλλο ένα ζευγάρι και αφού επαναλάβουν το ίδιο, και οι τέσσερις μαζί, ορίζουν έναν γραμματέα ο οποίος καταγράφει σε ένα χαρτόνι Α4 τα χαρακτηριστικά που τα μέλη της τετραμελούς ομάδας κρίνουν ότι είχε η επιλεγμένη τους θύμηση. Τα χαρακτηριστικά που καταγράφηκαν τοποθετούνται σε κατηγορίες που τα ίδια τα μέλη θα ορίσουν και θα ονομάσουν (π.χ. συναισθήματα, καταστάσεις, υλικά... κ.λπ.).

«Ανακοινώσεις»

Τέλος, στην ολομέλεια ξανά, ανακοινώνουν τις καταγραφές τους και το κοινό στοιχείο με βάση το οποίο τις κατηγοριοποίησαν και ανταλλάσσουν σχόλια, συναισθήματα και κρίσεις. Οι ασκήσεις που ακολουθούν κλείνουν τη βιωματική εμπειρία των μελών της ομάδας, δίνοντάς τους την ευκαιρία να εκφραστούν με τις τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος.

«Σκηνικός αυτοσχεδιασμός»

Κάθε υπο-ομάδα επιλέγει μερικές από τις «δυνατές» λέξεις μέσα από τα χαρακτηριστικά και τα συναισθήματα της καταγραφής που έχει κάνει στην προηγούμενη δράση της. Στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας τις λέξεις αυτές σχεδιάζει και παρουσιάζει, με όποιον τρόπο θέλει (δρώμενο, παγωμένη εικόνα, γλυπτό με τα σώματα, τραγούδι, ποίημα, χορογραφία κ.λπ.), μια σκηνή εμπνευσμένη από την ατμόσφαιρα που είχαν οι θύμησές τους. Η επικοινωνία μεταξύ των μελών κατά την προετοιμασία του αυτοσχεδιασμού ενθουσιάζει την ομάδα και δημιουργεί έντονη συμμετοχή μέσα σε ένα κλίμα ευφορίας.

«Διάδρομος συνείδησης»

Τα μέλη της ομάδας δίπλα δίπλα σχηματίζουν έναν μακρύ διάδρομο, μέσα από τον οποίο περνά ένας ένας και μονολογεί πάνω στο θέμα, λέγοντας τις σκέψεις της συγκεκριμένης στιγμής. Τα άτομα που σχηματίζουν τον διάδρομο μπορούν, αν θέλουν, να απαντούν ή να σχολιάζουν πάνω σ'αυτά που ακούνε απ'αυτόν. Έτσι, μπορούν να υποστηρίξουν κάποιον, να του δείξουν κατανόηση ή να του προσφέρουν νέες ιδέες.

«Συλλογικοί ρόλοι και αντιπαραθέσεις»

Ο συντονιστής μοιράζει την ομάδα σε δύο μέρη και δίνει στο ένα μέρος τον ρόλο του υποστηρικτή της εναλλακτικής-διαφοροποιημένης διδασκαλίας και στο άλλο τον ρόλο της παραδοσιακής-συμβατικής διδασκαλίας. Οι δύο πλευρές σε μια αντιπαραθέση αναπτύσσουν επιχειρήματα και θέσεις, η καθεμιά από τη δική της σκοπιά. Η απαίτηση της άσκησης υποχρεώνει τα μέλη να συλλογιστούν με ενσυναίσθηση, μπαίνοντας στη θέση του άλλου και να κατανοήσουν τη διαφορετικότητα μιας άλλης οπτικής. Η συλλογικότητα των ρόλων προσφέρει ασφάλεια και στήριξη και εμπλουτίζει τις ιδέες και τα επιχειρήματα.

Η τελευταία φάση του βιωματικού εργαστηρίου είναι ο αναστοχασμός, Πρόκειται για μια διαδικασία ουσιώδη και απαραίτητη, διότι εμπεδώνει και συνοψίζει τα βασικά σημεία όλου του εργαστηρίου.

Αναστοχασμός

Η αναστοχαστική πρακτική είναι ένας συστηματικός και συλλογιστικός τρόπος με τον οποίο οι επαγγελματίες μπορούν ενεργητικά να κατασκευάσουν νόημα για τη δουλειά τους και τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν καθημερινά (Τριλίβα κ.ά. 2013). Σε ολομέλεια, συζητούνται τα βασικά σημεία των στόχων του εργαστηρίου με τις ενδεικτικές ερωτήσεις που θέτει ο συντονιστής:

- Πώς μπορεί να αξιοποιηθεί ο ρόλος του παρατηρητή στη λειτουργία μιας ομάδας;
- Ποια εμπόδια εντοπίσατε στην προσπάθεια να εφαρμοστεί μια καλή επικοινωνία μεταξύ των μελών;
- Υπάρχει κάτι που σας δυσκόλεψε (τι δυσκολίες συναντήσατε κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων);
- Πόσο εύκολο ήταν για σας να θυμηθείτε μια ενδιαφέρουσα παρουσίαση;
- Τι κοινά στοιχεία διαπιστώσατε, όταν μοιραστήκατε τις εμπειρίες σας με την ομάδα σας και πώς νιώσατε γι' αυτό;
- Πόσο κοντά είμαι ή πόσο απέχω από τα χαρακτηριστικά που είχαν οι καταγραφές των παρουσιάσεων που θυμηθήκαμε;
- Τι εφόδια πήρατε για τον σχεδιασμό μιας διαφοροποιημένης διδασκαλίας;
- Μάθατε σήμερα κάτι για τον εαυτό σας και τον ρόλο σας;
- Ποια χαρακτηριστικά νομίζετε ότι θα κατέγραφαν οι μαθητές σας για τον τρόπο που διδάσκετε, μετά από χρόνια, σε ένα ανάλογο εργαστήριο;
- Τι ξεχωρίσατε από τη σημερινή συνάντηση και γιατί;
- Τι θα προτείνατε να γίνει, που δεν έγινε;
- Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να ρωτήσετε ή να πείτε στην ομάδα;

Το εργαστήριο θα κλείσει με την αξιολόγηση της διαδικασίας. Ο συντονιστής προτείνει έναν παιγνιώδη και διασκεδαστικό τρόπο γι' αυτό, καλώντας τα μέλη να το κάνουν εφαρμόζοντας την άσκηση του «Ευτυχώς-Δυστυχώς».

Αξιολόγηση

«Ευτυχώς – Δυστυχώς»

Ο συντονιστής ζητά από τα μέλη να αναπολήσουν τη σημερινή συνάντηση και να σκεφτούν τα συναισθήματα που είχαν και τις σκέψεις που έκαναν στη διάρκειά της. Στη συνέχεια, ένας - ένας με τη σειρά και ξεκινώντας εναλλάξ με τις λέξεις «Ευτυχώς... ή Δυστυχώς...», καταθέτουν αυτές τις σκέψεις, συντάσσοντας προτάσεις με αυτές τις λέξεις ως αρχικές. Π.χ. «Ευτυχώς, που αντάλλαξα ιδέες με τους άλλους αυτής της ομάδας και πέρασα καλά!» ή «Δυστυχώς, πολλά από αυτά δεν είναι εύκολο να τα εφαρμόσουμε, αν δεν εκπαιδευτούμε ικανοποιητικά!» Όταν ολοκληρωθεί ο κύκλος, γίνεται επανάληψη, ώστε ο πρώτος, που είχε ξεκινήσει με τη λέξη «Ευτυχώς..», τώρα να ξεκινήσει με τη λέξη «Δυστυχώς..» και έτσι να δοθεί σε όλα τα μέλη η δυνατότητα να πουν φράσεις και με τις δύο διαθέσεις.

Αποτίμηση

Κάθε βιωματικό εργαστήριο εκπαιδευτικού δράματος περιέχει πάντα κάποιες κεντρικές δραστηριότητες, βασισμένες στο θεωρητικό υπόβαθρο που αναφέρεται στο θέμα στο οποίο στοχεύουμε και σχεδιασμένες πάνω σε αυτό που ονομάζουμε «θεατρική φόρμα», με την έννοια των ιδιαίτερων δυνατοτήτων δραματικής έντασης που μας προσφέρει η Δραματική Τέχνη. Δημιουργούμε με άλλα λόγια μια *Θέαση* των ζητημάτων που προκύπτουν από το θέμα μας.

Στην προσπάθεια της δραματικής έκφρασης των συμμετεχόντων αναδύονται στοιχεία άκρως θεατρικά, όπως ο χρόνος, η εστίαση, η σύγκρουση, η δραματική ένταση και ο ρόλος. Τα στοιχεία αυτά αφορούν στην εσωτερική δυναμική που χαρακτηρίζει το Δράμα. Σε αντίθεση με τις θεατρικές δεξιότητες, που αφορούν στο εξωτερικό περίβλημα του θεάτρου, τα στοιχεία της εσωτερικής δυναμικής προσανατολίζουν τη δράση στη δημιουργία συνθηκών, όπου οι συμμετέχοντες είναι σε θέση να προσεγγίσουν την αλήθεια για τον εκπαιδευτικό τους ρόλο, για τις στάσεις του κόσμου που περιβάλλει αυτόν τον ρόλο και τη σχέση μεταξύ αυτών των δύο.

Μέσα από δραστηριότητες βασισμένες στις τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος, οι συμμετέχοντες βλέπουν την ταυτότητά τους (το ποιοι θεωρούν ότι είναι) σαν μια ιστορία που φτιάξανε αυτοί οι ίδιοι. Η ιστορία αυτή αλλάζει, μεταβάλλεται και διευρύνεται συνεχώς, επηρεασμένη από τις ιστορίες των άλλων και από τις εμπειρίες που έχουν. Παρατηρώντας τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν οι συμμετέχοντες για να πετύχουν τους στόχους των ασκήσεων, ανακαλύπτουμε την πολυπλοκότητα στις διαπροσωπικές μας σχέσεις. Στην πορεία για έναν στόχο υπάρχουν συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους τον επιδιώκουμε, οι οποίοι αποτελούν χαρακτηριστικό του καθενός μας.

Το γεγονός ότι όλοι γνωρίζουν πως η θεατρική πράξη δεν είναι η πραγματικότητα, επιτρέπει σε όλους τους συμμετέχοντες να αφήσουν τους εαυτούς τους στη δράση ελεύθερα, χωρίς να νιώθουν ότι απειλούνται. Με την ενεργητική μας συμμετοχή σε ένα σχεδιασμένο εργαστήριο εκπαιδευτικού δράματος, είμαστε αρκετά μέσα στη δράση, ώστε να μας νοιάζει αυτό που συμβαίνει, αλλά και αρκετά έξω από αυτήν, ώστε να μην τη φοβόμαστε. Ο ρόλος των συμμετεχόντων γίνεται ενεργός, συμμετοχικός και δημιουργικός μέσα από τη δράση και την αλληλεπίδρασή τους σε μικρές ομάδες.

Το εκπαιδευτικό δράμα με τις ευφάνταστες τεχνικές του αποτελεί μια βαθύτατα παιδευτική λειτουργία και προσφέρει έναν δρόμο μιας συνεχούς και διά βίου προσωπικής ανάπτυξης (Τριλίβα κ.ά. 2013).

Βιβλιογραφία

- Αλκηστις (2000). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αρχοντάκη, Ζ. & Φιλίππου, Δ. (2003). *205 βιοματικές ασκήσεις για εμφύχωση ομάδων*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Αυδή Α, & Χατζηγεωργίου Μ. (2007). *Η τέχνη του δράματος στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. (Επιμ.) (1999) «*Τεχνικές θεάτρου και το διαπολιτισμικό σχολικό περιβάλλον*». Υλικό σεμιναρίου, ΔΔΕ Αν. Αττικής.
- Γκόβας, Ν., (Επιμ.) (2001). *Το θέατρο στην εκπαίδευση: μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης*. Πρακτικά από τη 2^η συνδιάσκεψη για το θέατρο στην εκπαίδευση. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. & Κακλαμάνη, Φ. (Επιμ.) (2002). *Αναζητώντας τη θέση του θεάτρου στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Πρακτικά διεθνούς συνδιάσκεψης 2000. Αθήνα: Δίκτυο για το θέατρο στην εκπαίδευση.
- Γκόβας, Ν. (2003). *Για ένα νεανικό, δημιουργικό θέατρο*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. (2004). *Το θέατρο και οι παραστατικές τέχνες στην εκπαίδευση. Δημιουργικότητα και μεταμορφώσεις*. Αθήνα: Δίκτυο-θέατρο στην εκπαίδευση.
- Γκροτόφσκι, Γ. (1971). *Για ένα φτωχό θέατρο*. Αθήνα: Αρίων.
- Γραμματάς, Θ. (2004). *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μουρ, Σ. (1979). *Το σύστημα Στανισλάβσκι: η επαγγελματική εκπαίδευση ενός ηθοποιού*. Αθήνα: Παρασκήνιο.
- Μπρουκ, Π. (1976). *Η σκηνή χωρίς όρια*, μτφρ. Μ. Παπαρά. Θεσσαλονίκη: Εγνατία.
- Μπρουκ, Π. (1999). *Ένας άλλος κόσμος*, μτφρ. Ε. Καραμπέτσου. Αθήνα: Εστία.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη γλώσσα του θεάτρου*. Αθήνα: Κέδρος.
- Σέξτου, Π. (1998). *Δραματοποίηση. Το βιβλίο του παιδαγωγού-εμφυχωτή*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τριλίβα, Σ. κ.ά. (2013). *Πλάθοντας ταυτότητες: από τη μαθητεία στη διδασκαλία*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σέξτου, Π. (2007). *Πρακτικές εφαρμογές θεάτρου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Heathcote, D. & Bolton, G. (1990). *Drama for learning, Dorothy heathcote' s mantle of the expert approach to education*. Portsmouth: Heineman.
- Woolland, B. (1998). *Η διδασκαλία του δράματος στο σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα